

Téma 13.:

- Příchod baroka
- Barokní posedlost vznešeností poezie. Luis de Góngora y Argote (1561-1627)

Góngora znovuoobjeven

- Góngorova “poesía-límite” (Alborg, 505) vyvolala vášnivou debatu již mezi jeho současníky
 - Jedněmi vynášen, druhými zesměšňován (Quevedo, zčásti a vynuceně i Lope)
- Klasicistní a preceptistické 17. století ho jednoznačně odmítlo

Góngora znovuobjeven

- Za romantismu počátky znovu objevování šp. baroka, ale jen Calderóna či Lopeho, nikoli G.
 - Jeden zprvních velikánů šp. literární vědy Menéndez y Pelayo ho mohl vzkřísit, ale místo toho jej nemilosrdně odsoudil
- Teprve francouzský symbolismus (Verlaine, J. Moréas) a modernista Rubén Darío znovuobjevili...

Góngora znovuoobjeven

- Je pravda, že Verlaine španělsky stěží slabikoval a že ani Moréas či Darío nepronikli nijak hluboko do G. poezie
 - tito ve své době vůdci básnického vkusu nicméně přitáhli ke G. pozornost
 - Oslovoval je především jeho osud hermetického, podivného a nesrozumitelného básníka, odmítaného oficiální kritikou > vzor pro jejich vymykající se, aristokratickou poezii

objev dokonán...

- ...však teprve díky nedorozumění
 - Na počátku 20. stol. některými literárními kritiky spojována poezie G. a tehdejšího básnického krále Mallarméa
 - Remy de Gourmont, Promenades littéraires, 1912
 - Francis de Miomandre, Góngora et Mallarmé, 1918
 - A hlavně polský hispanista Zdislas Milner, Góngora et Mallarmé. La connaissance de l'absolu par les mots, 1920

objev dokonán...

- Samotný Mallarmé však G. nikdy nezaznamenal a veškeré podobnosti jsou výsledkem vývoje poezie
 - Dámaso Alonso (*Góngora y la literatura contemporánea*, pol. 20. stol.) ukazuje, že podobnost je zcela vnějšková
 - G. je ve svých zahlcujících metaforách, kultismech či hyperbatonech přesný a exaktní. M. je impresionista obrazů a pocitů bez logického propojení

hold Španělska

- A částečně celé Evropy (hlavně Francie)
 - 1927 tři sta let od úmrtí G., celá generace šp. básníků (od modernismu k avantgardě) mu složila hold
 - Shodovali se
 - v estetice odlidštěné a protirealistické poezie a
 - snaze o formální virzuožitu

hledaná výjimečnost

...De este, pues, formidable de la tierra
bostezo, el melancólico vacío,
a Polifemo, horror de aquella sierra,
bárbara choza es...

Polifemo y Galatea

XXIII

La fugitiva ninfa, en tanto, donde
hurta un laurel su tronco al sol ardiente,
tantos jazmines cuanta hierba esconde
la nieve de sus miembros, da una fuente.
Dulce se queja, dulce le responde
un ruiseñor a otro, y dulcemente
al sueño da sus ojos la armonía,
por no abrasar con tres soles el día.

Polifemo y Galatea

XXIV

Salamandria del Sol, vestido estrellas,
latiendo el Can del cielo estaba, cuando
(polvo el cabello, húmidas centellas,
si no ardientes aljófares, sudando)
llegó Acis; y, de ambas luces bellas
dulce Occidente viendo al sueño blando,
su boca dio, y sus ojos cuanto pudo,
al sonoro cristal, al cristal mudo.

Soledades

Era del año la estación florida
en que el mentido robador de Europa
(media luna las armas de su frente,
y el Sol todos los rayos de su pelo),
luciente honor del cielo,
en campos de zafiro pace estrellas,
cuando el que ministrar podía la copa
a Júpiter mejor que el garzón de Ida,
...

...

náufrago y desdeñado, sobre ausente,
lagrimosas de amor dulces querellas
da al mar, que condolido,
fue a las ondas, fue al viento
el mísero gemido,
segundo de Arión dulce instrumento.

literární “kultismus”

- Kultismus/ kulteranismus kalk ze šp. *cultismo*, ze slova *culto* = vzdělaný
 - V podstatě jde o exhibici erudice/vzdělanosti v literatuře
 - Nikoli objev baroka, začalo s renesancí
 - jedná se o napodobování starých řeckolatinských autorů > proto záplava řeckých a latinských novotvarů, složitá syntax, mytologické metafor...

od renesance

- V románské literatuře se etabluje díky autoritě Petrarkova díla
 - A obrovské vlny následného petrarkismu (16. století)
 - Dle Dámasa Alonsa je skvělým příkladem Tassova *Gerusalemme*

erudice znakem poezie

- Francisco de Herrera, básník a kritik ze 16. století:

“Nikdy nemůže být považován za vznešeného básníka, jenž je všem snadno srozumitelný a neskrývá ve svém díle velkou vzdělanost. Pokud u latinských básníků obdivujeme užívání rétorických figur, obdivujme ho i u našich básníků...” (Alborg, 530)

extrém kultismu

- G. tedy přichází do šp. literatury v okamžiku maximálního rozvoje této estetiky
 - Nestvořil ji, jen všechny její prvky zkondenzoval a znásobil

jak?

- kultismy
- pořádek slov (hyperbaton aj.)
- barvitý, smyslový jazyk
- rétorické figury

kultismy

- = slova řeckolatinského původu
 - Nezavádí je, v literatuře už existovaly, užívá je však často a záměrně

... pintadas aves, **cítaras** de pluma....

- Navíc většinou 3-4slabičná slova, ve šp. ne tak obvyklá a zvučná

syntax

- Komplikovaná či záměrně rozrušená s cílem zařadit určitá slova/významy na exponovaná místa výpovědi

...De este, pues, formidable de la tierra
bostezo, el melancólico vacío,
a Polifemo, horror de aquella sierra,
bárbara choza es...

barvitý jazyk

- Záměrné užití pozitivních, vznešených, krásných a čistých kvalit
- Zvuková, barvená a čichová obraznost poezie
- Např. synonyma/škála červené
 - “livor, púrpura, rubíes, grana, acanto, carmesí, escarlata, coral, clavel, rosa...”

rétorické figury

- Obrazy, metafory, synekdochy, metonymie...
 - Pro G. to nejsou ozdůbky, nýbrž hlavní materiál jeho poezie

Kde studovat?

- ALBORG, J. L. (1986, 1966), *Historia de la literatura española*, sv. II, Gredos, Madrid, s. 505 an.
- GÓNGORA, Luis de (2002), ... *či purpur nasněžený*, přel. Jiří Konůpek a Vladimír Holan, poznámky Václav Černý, BB art, Praha.
- GÓNGORA, Luis de (1970), *Samoty. S prozaickým doprovodem Dámasa Alonsa*, přel. Josef Hiršal, odborná spolupráce Josef Forbelský, Odeon, Praha.

*Ústav romanistiky
Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích*

kurz: Přehled vývoje románských literatur

rok: 2011/2012

přednáší: Josef Prokop

<http://uro.ff.jcu.cz>